

szöveg között zárójelbe szorított rövid utalásokra redukálta. Pedig ebben az esetben bősséges és részletező jegyzetanyag legalább olyan fontos és értékes lett volna, mint maga a narratív szöveg. Nemcsak bővebb bibliográfiai utalásra lett volna szükség, hanem olyan kérdések részletezésére is, mint például az új forrásanyag feltárásának körülményei, a források lelőhelye, stb. Mindezeket a szerző így kénytelen elhallgatni, s ezzel saját anyagát csonkítja meg. Különösen a könyv tervbevett idegennyelvű kiadásában lenne fontos a jegyzetanyag kibővítése.

A PETŐFI MÚZEUM ÉVKÖNYVE. 1959

Szerkesztette: Vargha Balázs. Bp. 1959. 240 l.

Nemcsak az írók életét bemutató kiállítások szervezésével, a Múzeum tulajdonában lévő tudományos feldolgozásával, de az Évkönyv, a benne megjelentetett igényes, változatos tartalmú tanulmányok, közlemények sorával is a kötet előszavában megfogalmazott célt kívánták elérni a Múzeum munkatársai: „A ragaszkodás és kegyelet, amelyet népünk érez nagy költői iránt — arra kötelezi múzeumunk munkatársait, hogy a lehetőséghez képest minél többet tegyenek a magyar irodalom nagy alkotóinak és alkotásainak jobb, alaposabb megismertetéséért. Nemcsak az ország határain belül — de azokon kívül is.” Az irodalmi muzeológia kérdéseit felvető írások az irodalmi kiállítások egyre tökéletesebbé válását segítik elő; az egyéb tanulmányok pedig azáltal, hogy tudományosan feldolgozva megismertetik az olvasókat az újonnan előkerült, még ismeretlen kéziratokkal, művekkel, képzőművészeti alkotásokkal, egy-egy író életművének, életének, utóéletének jobb megismeréséhez járulnak hozzá.

Baróti Dezső *A láthatatlan irodalom. Az irodalmi muzeológia néhány kérdéséről* c. tanulmányának fő célja a Múzeum előtt álló nagy feladat, az állandó magyar irodalomtörténeti kiállítás elvi kérdéseinek tisztázása. Hatalmas és nehéz munka vár a Múzeum dolgozóira, hisz egy évezred, az egész magyar költészet, irodalom történeti útját kell megjeleníteniük, összefüggéseiben, folyamatában bemutatniuk. A kiállítás azonban nem lehet csak a Múzeum ügye. Sikeréért a máshol dolgozó szakemberek is felelősek; a tanulmányban közölt rövid tematikai vázlat alkalmas ad számukra javaslatok megtételére. Állandó kiállításra készül a Múzeum; hosszú éveken át a 25 terem kiállítási anyaga mutatja be hazai közönségünknek, felnövő ifjúságunknak, külföldi látogatóinknak irodalmunk fejlődését, emlékeit. Csak közös erő-

Az *Eszterházi vigasságokat* az Akadémiai kiadó műnyomó papíron, gyönyörű illusztrációkkal díszítve adta ki magyar és német nyelven. Sajnálatos, hogy ezt a nagy tudományos erőfeszítéssel, gondos technikai munkával és tekintélyes anyagi befektetéssel készült művet rendkívül sok sajtóhiba éktelelti, ami a túlságosan gyors és következtetésképpen felületlen kiadói előkészítés következménye. Remélhető, hogy ezek a hiányosságok eltűnnek ennek a szép és komoly munkának tervbevett angol, olasz és francia nyelvű kiadásából.

Staud Géza

feszítéssel sikerülhet a legjobban megoldani e feladatot!

Egy-egy irodalmi korszakról a lehetőséghez képest teljes képet kell nyújtania a kiállításnak. (Természetesen nem a rendelkezésre álló összes anyag bemutatására, hanem a fő irányok érzékeltetésére gondolunk.) E cél elérése azonban nehezen valósítható meg a II. világháború előtti évtizedek bemutatásánál, ha a kiállítás szervezői ragaszkodnak ahhoz az elvhez, hogy „a kiállítás csak lezárt életpályákat mutat be”. E módszerhez való merev ragaszkodás oly torzításhoz vezethet, mely a Táncsics Kiadó által megjelentetett *Magyar Muzsa* c., az egész magyar költészetet 1945-ig bemutatni kívánó antológiában jól látható, melynek szerkesztői, célkitűzésük ellenére, hiányos képet adtak a két világháború közti magyar irodalomról, mert kimaradt kötetükből a felszabadulás előtti magyar irodalom egyik főiránya, csak azért, mert képviselői még élnek...

Keresztury Dezső *Egy nagy költő emlékezete* c. írása a Múzeum által megrendezett Arany-kiállítást ismerteti. E tanulmány azon túl, hogy megörösztt valamit a sok fáradtsággal, gondnal megszerkesztett, de már szétbontott kiállításból, tanulságul is szolgál később megrendezendő, hasonló jellegű kiállításokhoz.

Az irodalmi muzeológia kérdéseit is érinti a *Magyar költészet — mai magyar grafika* c., az irodalmi illusztráció kérdéseit tárgyaló rövid írás. A közölt szép illusztrációk az Évkönyvet is szebbé, gazdagabbá tették.

A Múzeum névadójával, Petőfivel négy tanulmány, közlemény is foglalkozik. Vayer Lajosné *Petőfi Sándor első szobra — Alexy Károly ismeretlen alkotása* c. írása Petőfi utóéletéről, képzőművészeti ábrázolásáról való ismereteinket gazdagítja; Petőfiről már 1850-ben is készült mellszobor, melyet azonban

eddig nem tartott számon a szakirodalom. — Balkányi Enikő *Delhányi Zsigmond: Adatok Petőfi Sándor életrajzához* c. közlése az egykori iskolatárs Petőfi-émlékezését adja kezünkbe, melyet eddig csak Hatvany Lajos szöveggyűjteményéből, töredékesen, kihagyásokkal ismerhattunk. A szöveg egybefüggő, teljes és hibátlan közléséből teljesebb képet kaphatunk a költő aszódí és 1841-es pozsonyi tartózkodására vonatkozóan.

Kiss József—V. Nyilassy Vilma *Petőfi levelezésének kiadatlan és elfelejtett darabjai* c. közlése igen jelentős értéke az Évkönynek. Helyes, hogy e tudományos jegyzetekkel ellátott közlés már a kritikai kiadás levelezéskötele elkészülte előtt napvilágot látott, mert így máris segítheti a Petőfi-kutatást, az életrajzírók munkáját. Ennek segítségével már az 1960-ban, a Szépirodalmi Kiadó által megjelentetett, Petőfi prózai munkáit és levelezését magában foglaló kötet is az eddig ismert teljes anyagot adhatta a széles olvasóréteg kezébe. — Jelentős, új elvi és ténybeli anyagot ad V. Nyilassy Vilma „*Dal a pipáról s más egyébéről.*” Császár Ferenc irodalmi hagyatékának *Petőfi-kéziratai* c., második közleménye is. Megtudjuk belőle, hogy a *Szerlem és pipadal* című versét maga Petőfi írta át Császár kívánságára, tehát nem Császár változtatott — mint eddig tudtuk — az általa szerkesztett *Aradi Vészlapok*ban megjelentetett versen. A tanulmány egyúttal felveti a Petőfi versek kronológiai sorrendjén szükséges esetleges változtatások kérdését is.

Még három közlemény foglalkozik a XIX. század irodalmával. Miklós Róbert *Az „Aradi vészlapok” szerkesztői levelezéséből* címen az almanach létrejöttének körülményeiről, a szerkesztő Császár Ferenc tevékenységéről ír, majd Kisfaludy Sándor, Czuczor Gergely, Kúthy Lajos, Kunoss Endre, Garay János, Tompa Mihály és Tóth Lőrinc Császárhoz írt levelének ismertetése után Sárosy Gyulának az almanachkal kapcsolatos négy levelét közli. Kanyar József—Vargha Balázs *A niklai gazda. Újabb adatok Berzsenyi Dániel életéhez* c. közleménye az eddig ismeretlen levéltári adatok felhasználásával a gazdálkodó, jobbágysági közt élő gazda életéről való ismereteinket gazdagítja. A jobbágypanaszok kivizsgálása ügyében tartott vizsgálat Vargha Balázs által megtalált és közölt jelentésmólosa alapján joggal írhatta az adat közlője: „A gazdálkodás módját tekintve nem volt lényeges különbség Berzsenyi és földbirtokos társai között, de az érzékenyebb költőre és gondolkodóra valló lelkiismeret, emberiség mégis megkülönböztette tőlük.” — Vargha Balázs másik, *Vajda Juliánna emlékkönyve 1816—1818. A Csokonai-kultusz történetéhez* c. írása filológiai pontossággal ismerteti a XIX. század elejéről származó kéziratot könyvecskét. Kutatásai alapján bebizonyo-

sodott, hogy az emlékkönyvet tévesen tulajdonították eddig Vajda Juliánna könyvének, azonban ennek ellenére is értékes, mert hű képet ad a korról, az akkori közízlésről.

A jelen század irodalmára vonatkozóan is gazdag adatokat, ismereteket nyújt az Évkönyv. Éder Zoltán *Ismeretlen adatok Babits 1919-es magatartásának következményeihez* c. írása az eddigi lappangó, *Az igazi haza* című, 1919-es Babits cikk közlésével, a cikk előzményét és következményeit megvilágító kísérő soraival és adatközléseivel a Tanácsköztársaság egykori egyetemi tanárának ez időbeli életére és működésére nézve ad új adatokat. — Illés Lászlóné *Karinthy Frigyes első regénye* c. tanulmánya az író 9—10 éves korában írt *Utazás a Mercurba* című, nemrég előkerült, saját rajzaival illusztrált kalandregénye s a kézirat sorsának ismertetésével bizonyítja, hogy a technika fejlődése iránti természettudományos érdeklődés már kora gyermekkorától kezdve végig kísérte Karinthy életművét. — Julow Viktor *Tóth Árpád ifjúkori levelei és rajzai* c. közleményéből az ifjú Tóth Árpád arca rajzolódik ki, ki részletes pontossággal értesítette szüleit pesti egyetemista fiuk s öccse napi kiadásairól s olvasni még nem tudó öccsének kitűnő formaérzékéről, jellemzőerőiről tanúszkodó rajzokkal kedveskedett. — Pölöskei Ferencné *Adalékok Móríciz Zsigmond riportjaihoz* c. közleménye a már megjelent riportok ismertetésén kívül az író *Kis görög város és Bécsi éjtel* c., még eddig soha meg nem jelent, valamint az *Öreg kolomp kondulása* c., eddig csak csonkán ismert riportjának közlésével gazdagítja a Móríciz-irodalmat. — Szántó Judit *József Attila dedikációi* c. írása azon túl, hogy a költő emberi kapcsolataira, világszemléletének kibontakozására fényt vető néhány dedikációjával, keletkezési körülményeivel ismerteti meg az olvasót, módosítja József Attila első verséről való eddigi ismereteinket is. Bebizonyítja, hogy a „De szeretnék gazdag lenni” kezdetű vers harmadik strófája nem József Attilától, de nővérétől, József Jolántól származik. — Sára Péter *Levelek Anton Strakától* c. közleményének értékét nemcsak az Ady csehszlovákiai kultuszára vonatkozó adatai adják, de a cseh újságíró munkásságának ismertetésével emlékeztet arra is, hogy a haladó emberek, írók a fasizmus népeket egymásra uszító sötét korszakában is megőrizték s ápolni tudták a két nép őszinte, testvéri megértését és közös tiszteletét.

Helyes, hogy az Évkönyv helyt adott Egri Péter közvetlen új adatot nem közlő, de a költő művészetének általános elvi és esztétikai kérdéseivel, értékelésével foglalkozó *Az adott világ varázsainak mérnöke* c., József Attiláról írt tanulmányának is, mely ismételtelen bebizonyította, mily gyümölcsöző

a különböző művészeti ágak eredményeinek, tanulságainak felhasználása egy-egy irodalmi mű, irány mélyebb megvilágításában.

A Petőfi Irodalmi Múzeum 1959. évi évkönyve egészében és részleteiben komoly nyere-

resege irodalomtudományunknak; elismerésre méltó képet ad a munkatársak tudományos munkásságáról. Várjuk a folytatást.

Törő Györgyi

VÉRTESI ARNOLD: A TENGERI RÁK

Válogatott elbeszélések. 1858—1910. Válogatta, utószóval ellátta és sajtó alá rendezte: Vértesy Miklós. Bp. 1960. Szépirodalmi K. 428 l.

A csaknem 50 éve halott Vértesi Arnold Margit körüli lakásában magányban élte élete utolsó napjait. A közvetlen szomszédságában lakó Palágyi Lajos szerint „Igen rokonszenves megjelenésű, jómodorú, szinte nőiesen finom egyéniség volt, halk szavú, disztingvált beszédű. Az irodalomról nem igen beszélt, fájdalmas tapasztalatai voltak. Fiai-nak élt és kisunokáinak. Emlékét úgyiszólván elfelejtették, de ő utolsó idejében fensőségesen mosolygott az elérhető és várható dicsőségen.”

„Irodalmunk intéző férfiai” szinte észre sem vették, hogy a múlt század szeliden ironizáló, népszerű tollforgatója 1911. augusztus 1-én szivgörcsben meghalt. Üres frázisok közepett búcsúztatta Herczeg Ferenc a Petőfi Társaság akkori elnöke „a kor által meghiggadt bölcsességű... előkelően gondolkodó, nemesen érző” író, majd a Kerepesi úti temetőben helyezték örök nyugalomra a magyar irodalom beteges, nem nagy igényű, de szorgos munkásának hamvait. (Vadnai Károly: *Az „ezer” legelseje*. Fővárosi Lapok. 1888. okt. 14. 284. sz. 2085—2487. l.)

Halála után mintha műveit is eltemették volna. Csak 1950 körül emlékeztek meg néhány szabadságharcos novellájáról s *A Commune harca* c. befejezetlen regényéről, mely a párizsi proletárok hősi küzdelmének állít emléket. *A tengeri rák* c. most kiadott elbeszélésgyűjteményében Vértesy Miklós igyekszik bemutatni Jókai és Mikszáth Kálmán kortársát, a múlt századi magyar irodalom második vonalának tipikus képviselőjét. A kötet megjelenése nyomán keletkezett recenziók egyértelműen bizonyítják, hogy „Vértesi műveiről érdemes volt leírni a port” s eljuttatni a ma olvasójához. A kötet anyagából kitűnik, hogy Vértesy Miklós igyekezett minél többet, minél többfélét felvenni a kötetbe s éppen ezért első sorban terjedelmi megkötöttség lehetett az oka, hogy többségükben az általa felújításra legméltóbbnak tartott rövidlegzetű tárcanovellák kerültek a gyűjteménybe. Bármennyire világosan látjuk, hogy milyen nehéz feladatot jelentett a Jókai termékenységevel versengő kiváló elbeszélő életművéből a legjellemzőbb és legidőtállóbb novellák egy kötetbe zsífolása —

nem mulaszthatunk el egy-két megjegyzést csatolni a válogatáshoz. A magunk részéről szívesen olvastuk volna ebben a kiadásban is a szabadságharc névtelen hőseit idéző (*A közkatonák*) esetleg a császári hódítók gögös embertelenségét kigúnyoló *Revanche*, ill. a megrendítő hatású *Idegen földön* c. elbeszélését, mely hatalmas vízióban jeleníti meg az olasz földre menekült öreg munkásnak közvetlen halála előtti fiatalkori emlékeit, amikor mint cipészinasból főhadnagyi rangra emelkedett szabadsághős harcolt a császári reakció ellen. Helyet kaphatott volna az Arany János Koszorú c. szépirodalmi folyóiratában megjelent, kitűnő előadásmódról tanúskodó, égető társadalmi problémákat feszegető novellák valamelyike is (*A pénz* (1863), *Az életbiztosítás* (1864), *Herbst úr és leendő veje* (1865)). De a legnagyobb vihart felkavart *Öngyilkosok* c. kötetéből is szívesen vettünk volna még egy-két elbeszélést.

Azt természetesen nem kívánhatjuk, hogy a publicista Vértesi is helyet kapjon ebben a kötetben, de az elvártuk volna, hogy a sok szempontból kiváló *írói* jellemzést nyújtó összefoglaló részletesebben foglalkozzék Vértesi hírlapírói-politikai tevékenységével, mely egy időben *írói* háttérbe szorításának is egyik legfőbb oka volt s amely nélkül kissé levegőtlen a Vértesy Miklós által megrajzolt írói portré is.

A szabadságharc idején az alig 15 éves Vértesi — a katonaságnál szerzett betegsége ellenére is — fegyverrel küzdött a zsarnokság ellen. 1849 után apját elbocsátották tanári állásából, s a családja szinte átnyomorgotta a Bach-korszakot. Maga is csak nagynehezen tudta befejezni tanulmányait. *A jényes házasság* c. regényének főhőséről írva saját magáról vall, amikor megemlíti, hogy az iskolában töltött „napok sem voltak a gondtalan öröm napjai, neki már akkor is mindennapi kenyérről kellett gondoskodnia s két iskolába járt egyszerre, abba az iskolába, ahol a könyvekből tanultak, s abba, ahol az élet ad leckét durva, irgalmatlan kézzel.” Az egyeteméről kikerülve nevelősködés és házitanióskodás után hazafias szellemtől áthatva lép az írói pályára. „A fegyvert kicsavarták Világosnál a kezünkből, de a